

Іван Монолатій

ІНШІ СВОЇ

**ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ЕТНІЧНИХ АКТОРІВ
ПІЗНЬОГАБСБУРЗЬКИХ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ**

Іван Монолатій

ІНШІ СВОЇ

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ЕТНІЧНИХ А́КТОРІВ
ПІЗНЬОГАБСБУРЗЬКИХ ГАЛИЧНИНИ І БУКОВИНИ

Івано-Франківськ

ЛІЛЕЯ **НВ**

2012

ББК 66.5
М 77
УДК [323.21] (477.8) «1867/1914»

Рецензенти:

доктор політичних наук, професор *Максим Гон*
доктор історичних наук, професор *Василь Марчук*
доктор політичних наук, професор *Ігор Цепенда*

Монографія підготовлена у рамках виконання держбюджетної наукової теми
«Етнополітичні трансформації України в контексті інтеграційних процесів
Центрально-Східної Європи» (номер державної реєстрації теми 0112U003106)

*Рекомендувала до друку Вчена рада Інституту історії і політології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

Монолатій І. С.

Інші свої. Політична участь етнічних акторів пізньогабсбурзьких Галичини і Буковини. Монографія [Текст] / Іван Сергійович Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. – 432 с.

ISBN 978-966-668-300-0

У книжці досліджуються інституційні процеси у сфері етнополітики Австро-Угорщини, що стосуються забезпечення прав та потреб етнічних політичних акторів, процесів зовнішньої та внутрішньої інституціоналізації українських, польських, єврейських, румунських і німецьких політичних акторів Галичини і Буковини. Автор характеризує нормативно-правову основу формалізації політичної участі громадян, пріоритети політики держави в умовах етнічного пробудження, простежує генезу етнічного каталізатора політичної мобілізації, визначає співвідношення професійної структури та ліній соціального розмежування в етнічному вимірі, а також аналізує платформи та стратегії діяльності політичних партій, створених за етнічним принципом. Окремо розглядаються мобілізаційні фактори електоральної та протестної електоральної участі, каталізатори конкуренції між різностатусними етнонаціональними спільнотами, варіативність захисту групових інтересів, компроміси та консенсуси формалізованих та неформалізованих етнічних політичних акторів.

Книжка адресована політологам, історикам і студентам, що вивчають етнополітичні процеси.

ББК 66.5

ISBN 978-966-668-300-0

© Монолатій І. С., 2012

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	5
Вступ	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЙ ЕТНІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ АКТОРІВ. ДЖЕРЕЛЬНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	31
1.1. Політичні виміри етнічності, етнопонаціональної сфери, міжетнічної взаємодії: проблеми понятійно-термінологічного відображення.....	31
1.2. Теоретико-методологічні дискурси політичної участі: ракурс взаємодії політичних акторів в умовах поліетнічного суспільства.....	59
1.3. Джерельне забезпечення дослідження діяльності етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині.....	82
Висновки до розділу 1.....	96
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВА ЯК ОСОБЛИВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ АКТОР.....	99
2.1. Нормативно-правова основа формалізації політичної участі громадян Австро-Угорщини.....	99
2.2. Пріоритети політики держави в умовах етнічного пробудження.....	114
Висновки до розділу 2.....	136
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ЕТНІЧНОГО КАТАЛІЗАТОРА ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В УМОВАХ ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ САМОІЗОЛЯЦІЇ.....	139
3.1. Генеза етнічного каталізатора політичної мобілізації.....	139
3.2. Співвідношення професійної структури та ліній соціального розмежування в етнічному вимірі.....	156
Висновки до розділу 3.....	177
РОЗДІЛ 4. ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ АКТОРІВ: ПЛАТФОРМИ І СТРАТЕГІЇ ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	180
4.1. Формування українських політичних акторів.....	180
4.2. Створення та діяльність польських політичних акторів.....	190
4.3. Виникнення та діяльність єврейських політичних акторів.....	200
4.4. Становлення та функціонування німецьких і румунських політичних фігур.....	210
Висновки до розділу 4.....	215

РОЗДІЛ 5. ЗАХИСТ ГРУПОВИХ ПРАВ ЕТНІЧНИМИ ПОЛІТИЧНИМИ АКТОРАМИ.....	218
5.1. Політичні суперечності як мобілізаційні фактори електоральної участі	218
5.2. Етносоціальні й ціннісні конфлікти як каталізatori конкуренції етнічних політичних акторів	231
5.3. Варіативність захисту групових інтересів етнічними політичними акторами	254
5.4. Компроміси та консенсуси формалізованих і неформалізованих етнічних політичних акторів	271
Висновки до розділу 5.....	305
ВИСНОВКИ	308
ДОДАТКИ	319
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	336
SUMMARY.....	387
ZUSAMMENFASSUNG	398
STRESZCZENIE	410
REZUMAT	421

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БКС – Буковинський крайовий сейм
ВКП – Волоська консервативна партія
ВС – Вільнодумний Союз
ГКС – Галицький крайовий сейм
ГРП – Галицька робітничка партія
ГРР – Головна Руська Рада
ЄНП – Єврейська національна партія
ЄСДП – Єврейська соціал-демократична партія
ЄЦАГВ – Євангелістська церква авгсбурзького та гельвецького визнання
КЄАК – Крайовий єврейський агітаційний комітет
КРНС – Католицько-руський народний союз
ЛНВ – Літературно-науковий вісник
НР – Народна рада
НТШ – Наукове товариство ім. Т. Шевченка
ППСД – Польська партія соціал-демократична
ПСЛ – Польське стронніцтво людове (Польська народна партія)
РКН – Рух карпатських німців
РН – Рада Народова
РННП – Румунська національно-народна партія
РНО – Русская народная организация
РНП – Русская народная партия
РНПБ – Румунська національна партія Буковини
РУРП – Русько-українська радикальна партія
СДН – Стронніцтво демократично-народове (Національно-демократична партія)
СДПГіС – Соціал-демократична партія Галичини і Силезії
СХНГ – Спілка християнських німців Галичини
ТХНБ – Товариство християнських німців на Буковині
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНПБ – Українська народна партія Буковини
УПС – Український парламентарний союз
УРП – Українська радикальна партія
УСДП – Українська соціал-демократична партія
УСК – Український сеймовий клуб
ХСП – Християнсько-соціальна партія
ХСС – Християнсько-суспільний союз
ЦП – Централістська партія

ВСТУП

Етнічна ідентичність здавна визнана найпотужнішою серед інших форм самоусвідомлення індивіда, а отже – надалі гратиме важливу роль у політичному процесі. Це спонукає вивчати останній у етнічному ракурсі, зокрема – досліджувати постання етнічних політичних акторів та захист ними групових прав. Об'єктивні тенденції геополітичних і етнокультурних процесів підтверджують, що етнічна ідентичність закономірно потребує інституційного закріплення як своєї унікальності, так і функціональної значущості. І саме державність створює найбільш сприятливі умови для реалізації і збереження етнонаціональної самобутності. Тому етнічний ренесанс та політизація етнічності – об'єктивний процес розширення сфери життєдіяльності спільнот, що звичайно не виключає можливості певних сил, зокрема т. зв. «етнічних антрепренерів», спекулювати на цих процесах. Основним же наслідком і відображенням природного розвитку етнополітичних процесів, як відомо, є формування національних держав, найбільш характерними рисами яких є: особливі історично-генетичні засади, територіальна організація та чітко виражене культурне обличчя, яке визначає культура державоформуючої нації.

Період кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризується зміною парадигми в етнонаціональній політиці країн Центральної-Східної та Західної Європи. Суттєву роль для розуміння складних механізмів взаємодії у багатоетнічному середовищі відіграють знання про інституціоналізацію та діяльність етнічних політичних акторів, які мали місце у минулому. Адже, починаючи з ХІХ ст., етнонаціональні спільноти стали (поряд із класами) основними учасниками політичного процесу, а з другої половини 60-х років ХХ ст. – одними із головних суб'єктів політичних взаємин.

Як правило, в поліетнічних суспільствах етнонаціональні групи рано чи пізно усвідомлюють необхідність обрання стратегії взаємодії з титульною нацією, яка може орієнтувати громадян, що ідентифікують себе з тією чи іншою національною спільнотою, на вихід політизованої етнічної групи зі складу певної держави чи отримання політичних прав автономії; на протест у надії підвищити колективний статус у рамках держави проживання чи на готовність сприйняти і змиритися зі своїм становищем, використовувати будь-які можливості, що можуть відкритися для них в конкретній політичній системі.

Фактично окреслена проблема виводить нас на необхідність аналізу етнонаціональних моделей політичної участі, що реалізуються чи можуть потенційно бути реалізовані в політичному процесі¹.

Такий статус-кво визначає імператив осмислення каталізаторів політичної участі різних за статусом спільнот, вивчення процесу їх інституціоналізації та досвіду захисту ними групових інтересів. Це завдання видається особливо актуальним із урахуванням того, що величезні за територіями та етнічно неоднорідні імперії кінця XIX – початку XX ст. презентували різні стратегії в царині етнонаціональної політики. Саме тому дослідження етнічного аспекту інституційних процесів в Австро-Угорській імперії² набуває значущості внаслідок альтернативності загальноєвропейських інтеграційних процесів.

На наш погляд, актуалізація цієї проблеми дозволить:

розуміти політичні процеси в Габсбурзькій монархії, пов'язані з консолідацією держави та етноконфесійних спільнот, як формування останніми політичних акторів, чия діяльність ґрунтувалася на обстоюванні прав та інтересів етнічних груп, визначала специфіку і тенденції здійснення публічної політики;

орієнтуватися в генезі таких категорій, як: етнополітична взаємодія, націоналізм, ідентичність, мультикультуралізм та регіоналізація;

конструювати уявлення про рівні і фактори розвитку етнополітичних процесів в Європі та Україні зокрема;

орієнтуватися в проблематиці імміграційного фактора етнополітичних процесів, сучасних трендах активності етнічних меншин Європейського континенту загалом та зокрема України;

оцінювати перспективи розвитку Європейського Союзу з урахуванням еволюції етнополітичної динаміки в центрально- та східноєвропейському регіоні і зокрема в Україні.

Саме тому актуальним є вивчення досвіду взаємин етнонацій з державою як особливим політичним актором, специфіки політичної мобілізації етнічності, а також захисту групових прав етнічними політичними акторами. Адже українська, польська, єврейська, німецька та румунська спільноти у Цислейтанії, як складові багатонаціонального суспільства Габсбурзької монархії, були одними з найбільших і стали активними учасниками етнонаціональних взаємин другої половини XIX – початку XX ст. Оскільки взаємовідносини суб'єктів етнополітичної сфери, залежно від їх статусу і характеру, поєднували і конструктивний потенціал, і небезпеки дестабілізації, породжуючи необхідність їхньої оптимізації³, видається важливим дослідження, з одного боку, ролі та місця держави в інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів, а з другого

¹ Lexikon der Globalisierung / FERDINAND KREFF, EVA-MARIA KNOLL, ANDRE GINGRICH UNTER MITARBEIT VON SVEN HARTWIG UND SABINE DECLEVA. – Bielefeld : Trancrypt Verlag, 2011. – S. 68–72, 73–76; RADTKE F.-O. Kulturen sprechen nicht. Die Politik grenzüberschreitender Dialoge / Frank-Olaf Radtke. – Hamburg : HIS Verlag, 2011. – S. 9–11, 116–121.

² HEIMANN H.-D. Die Habsburger. Dynastie und Kaiserreihe. 4. durchgesehene Auflage / Hainz-Dieter Heimann. – München : Verlag C.H. Beck, 2009. – S. 99–106.

³ LUTZ R. Imperialle Gewalt und mobilisierte Nation. Europa 1914–1945 / Raphael Lutz. – München : Verlag C.H. Beck, 2011. – S. 28–31; THER PH. Die dunkle Seite der Nationalstaaten.

– формалізації державною політичної участі громадян в умовах поліетнічного суспільства.

З огляду на це, метою цієї монографії є всебічне вивчення інституційних процесів у сфері етнополітики Австро-Угорської імперії у 1867–1914 рр., що стосуються забезпечення прав та потреб етнічних політичних акторів. Тому *об'єктом* нашого дослідження стали політичні процеси в Габсбурзькій монархії, пов'язані з консолідацією держави та етноконфесійних спільнот, формуванням останніми політичних акторів, діяльність яких з метою обстоювання прав та інтересів груп визначала специфіку та тенденції здійснення публічної політики в Австро-Угорській імперії. Основними дослідницькими завданнями ми окреслили такі:

визначити теоретико-методологічне й практичне значення класичних і сучасних концепцій інституціоналізації етнічних політичних акторів та теорій політичної участі для з'ясування базових характеристик діяльності етнонаціональних спільнот в умовах політизації етнічностей;

простежити формалізацію державною політичної участі громадян та визначити пріоритети держави в умовах етнічного пробудження;

дослідити генезу етнічного каталізатора політичної мобілізації;

охарактеризувати соціально-економічні, етнопсихологічні та інституційні чинники, які впливали на співвідношення професійної структури та ліній соціального розмежування;

проаналізувати ідейні платформи і внутрішньогрупові стратегії, які впливали на інституціоналізацію українських, польських, єврейських, румунських та німецьких політичних акторів, їх партійних представництв;

дослідити варіативність захисту групових прав етнічними політичними акторами через виокремлення політичних, етноекономічних та ціннісних міжгрупових протиріч;

розкрити особливості електоральної участі в умовах політизації етнічностей, що супроводжувалася інституціоналізацією тих етнічних політичних акторів, які мали за мету захист їх групових інтересів;

визначити закономірності діяльності етнічних політичних акторів, на основі чого виявити форми врегулювання міжетнічних суперечностей;

з'ясувати особливості компромісів та консенсусів формалізованих та неформалізованих етнічних політичних акторів.

Запропонована увазі читачів книжка, яка продовжує авторське бачення особливостей міжетнічної взаємодії та міжкультурної комунікації на західно-українських⁴ землях, складається із п'яти розділів.

Ethnische «Säuberungen» im modernen Europa / Philipp Ther. – Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2011. – S. 50–58.

⁴ Див.: Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. / Іван Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010; Його ж. Жити і давати жити іншим. Німецький дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008; Особливості міжетнічних взаємин у західно-українському регіоні в Модерну добу. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007 та ін.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади вивчення етнічних політичних акторів. Джерельна основа дослідження» проаналізовано вихідні концептуальні основи вивчення інституціоналізації та взаємодії етнічних політичних акторів, розкрито сутнісні параметри, які зумовлюють специфіку змісту політичної участі в умовах поліетнічного суспільства. У першому підрозділі «Політичні виміри етнічності, етнонаціональної сфери, міжетнічної взаємодії: проблеми понятійно-термінологічного відображення» автор, спираючись на сучасний доробок політичної науки, в якому виокремлюються параметри політичних вимірів етнічності, етнонаціональної сфери й міжетнічної взаємодії, аналізує принципи становлення і застосування нової парадигми дослідження інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів. Концептуально наше дослідження формувалося на засадах виокремлення та аналізу методологічного потенціалу міжетнічної взаємодії у працях Б. Андерсона, І. Берліна, В. Боттеро й К. Пренді Е. Гелнера, С. Ліпсета й С. Роккана, А. Рьоммелє, Е. Д. Сміта. В їхніх роботах визначено фактори політизації етнічності, стратифікації суб'єктів етнополітичної сфери та їхніх структурних розмежувань. На думку вчених, кожен поділ, який сформувався з тих або інших причин у суспільстві, означає існування детермінованих ним принаймні двох суспільних груп, які відрізнятимуться між собою та від загалу певними характеристиками. Відповідно це може бути основою існування відмінних інтересів, які стимулюватимуть дії політичних акторів, спрямовані на обстоювання цих інтересів. Враховуючи відмінність характеру переживань різнопорядкових груп, їх відображення в етностатусних ідеологіях, вчені Заходу досліджують проблему націоналізму. Водночас, з огляду на те, що каталізатори міжетнічної взаємодії криються в колективних інтересах, власне – бажанні груп утримати свої домінуючі позиції або ж прагненні позбутися панування інших, особливу увагу вчених Європи та США привертає соціальний конфлікт. Його вивченню присвячені роботи Р. Дарендорфа, Т. Р. Гарра, Д. Зенгхааса, Л. Козера, Р. Коллінза, Р. Преторіуса, Р. Уілсона, Г. Тоузарда та А. Раппорта. Особливе місце з-поміж цих праць посідає дослідження К. Калхуна, В. Хеслі та М. К. Фліна, які узагальнили домінуючі серед вчених Заходу підходи в оцінці причин етнічних рухів. Зарубіжні вчені, зосереджуючи увагу на всіх суб'єктах етнополітичної сфери, приділяють значну увагу проблемам атитюдів етнонаціональних спільнот, їхнім діям та етнополітиці держав. Цим проблемам присвячені роботи Дж. Рекса, Н. Дж. Смелзера, Е. Мендельсона, Е. Яна та ін. Серед цих праць багатогранністю проаналізованих проблем, серед яких етнополітика держав, помітно виділяються монографії Дж. Ротшильда та Р. Брюейкера.

Однією з тенденцій політичної науки на пострадянському просторі став значний теоретичний поступ, який призвів до концентрації уваги учених на проблемах конкуренції груп та їхньої безпосередньої боротьби (А. Глухова, Г. Солдатова). Окремим блоком проблем, які розв'язують російські вчені, є дослідження проблем націоналізму та етнічної ідентичності в країнах Цент-

рально-Східної Європи (Ю. Дунаєва), природи націоналізму (А. Ауров), соціального конфлікту (Б. Краснов), характеристики конфлікту і консенсусу (В. Согрін). Російська наука репрезентує й вивчення проблем дихотомії «свій»/«чужий» (А. Якимович, А. Налчаджян), етнопсихології, політичної культури й етнокультурних міжгрупових контактів (М. Бобкова, К. Завершинський, Ж. Тощенко), місця міфів у ідеології політичних акторів (А. Щербаков) тощо.

Важливі теоретичні й концептуальні положення з досліджуваної проблеми містяться в працях сучасних вітчизняних учених. Зокрема це дослідження В. Бурдяк, М. Гона, В. Євтуха, О. Картунова, О. Майборода, Н. Ротар, І. Кресіної, В. Котигоренка, Л. Нагорної, С. Римаренка, Т. Лупула та ін. Вчені обґрунтували основні якісні характеристики політичної, електоральної та протестної електоральної участі, процес операціоналізації категорій «політичний вимір етнічності», «етнонаціональна сфера», «міжетнічна взаємодія», «етнічний політичний актор», визначили можливості й обмеження їх використання в політологічному аналізі.

На основі здійсненого аналізу теоретичних підходів до визначення суті, феноменів політичних вимірів етнічності, етнонаціональної сфери, міжетнічної взаємодії, сформованих у світовій та вітчизняній політичній думці, ми висуємо, що, з одного боку, вони є найбільш адекватним вираженням амплітуди діяльності етнічних політичних акторів, з другого – містять у собі всі необхідні методологічні принципи, підходи та інструментарій для комплексного аналізу інституційних процесів у сфері етнополітики багатонаціональних держав. Важливе місце в них займає вивчення особливостей етнічної мобілізації та ходу етнополітичного процесу через дослідження природи нації. Найбільшу увагу приділяють питанням етнополітичної взаємодії від міжетнічної напруженості до етнічного конфлікту. Підкреслимо, що система етнополітичних взаємовідносин у багатоетнічній державі функціонує у вигляді протиборства іноді протилежних тенденцій, які відображають інституціоналізацію та діяльність різноманітних суб'єктів політики. Тому-то багатоманітність можливих схем поведінки етнонаціональних спільнот і держав, наведених у сучасних дослідженнях, свідчить про нагромаджені теоретико-методологічні узагальнення, а також відсутність єдиної класифікації форм і методів інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів.

У другому підрозділі *«Теоретико-методологічні дискурси політичної участі: ракурс взаємодії політичних акторів в умовах поліетнічного суспільства»* категорія політичної участі розглядається як один з індикаторів вимірювання та процесів демократизації в поліетнічних державах. Ми підкреслимо, що у системі інструментарію сучасної політичної науки, політична участь розуміється як інституціоналізований механізм впливу громадян на функціонування політичної системи, формування політичних інститутів та процес вироблення політичних рішень, за допомогою якого реалізуються артикульовані ними суспільно-політичні інтереси. Більшість положень теорій політичної участі, сформованих для аналізу політичного процесу в умовах поліетнічного

суспільства, володіють адаптивними можливостями для аналізу особливостей процесу реалізації політичної участі етнічними політичними акторами.

У проблемному полі цього дослідження значної методологічної ваги набувають інтерпретації політичної участі С. Верби і Н. Ная; концептуальне бачення політичної участі, запропоноване М. Каазе, А. Маршем, А. Піццорно та Г. Перрі; ідеї Г. Алмонда та С. Верби про «синдром демократичної участі»; теорії «співгромадянської демократії» А. Лейпхарта, консенсусу Ю. Габермаса; теорії демократії участі та електоральної участі; модернізаційний підхід С. Гантінгтона; соціально-психологічний підхід теорії електоральної участі Ф. Кемпбела, П. Конверса, В. Міллера та Д. Стокса. Головними індикаторами вимірювання демократії та процесів демократизації є теорії Й. Шумпетера та Р. Даля, які встановлюють основні характеристики та функції політичної участі. Політичну участь у залежність від статусної ознаки особистості – громадянства коригують ідеї М. Дж. Міллера, Ю. Габермаса, Р. Брюбейкера та Х. Ларді.

Сутнісні параметри політичної суб'єктності та участі громадян у період модернізації/трансформації політичної системи і політичних відносин за допомогою системного комплексного аналізу концептуалізовані у працях вітчизняних вчених І. Алексеєнко, В. Бурдяк, О. Картунова, І. Кресіної, Н. Ротар, В. Бортнікова, Ю. Макара, А. Круглашова, І. Воронова, Н. Дембіцької, Л. Угрин, О. Чемшита та ін. Теоретико-методологічні дискурси політичної участі в умовах етнонаціональної різноманітності характерні й для праць представників російської політичної науки, зокрема таких авторів як Г. Артемова та А. Белова, Д. Гончарова, М. Грачова, О. Мелешкіної, О. Шестопаля.

На підставі здійсненого аналізу теоретичних підходів до визначення суті, форм, чинників та моделей політичної участі громадян, сформованих у світовій та вітчизняній політичній думці, можна стверджувати, що політична участь є однією з центральних категорій, яка використовується для пояснення логіки політичного процесу в умовах стабільних демократичних та перехідних політичних систем. Разом з тим її інструментальне використання дозволяє визначати сутнісні характеристики політичних відносин, здійснювати дослідження еволюції взаємодії основних суб'єктів політичного процесу у період політизації етнічностей. Однак, незважаючи на аналітичний характер існуючих досліджень теоретичних і прикладних вимірів політичної участі громадян, а також існуючий комплекс наукових теорій, сьогодні залишається багато відкритих питань, які виникають у процесі аналізу можливостей впливу громадян на інститути політичної системи в умовах поліетнічного суспільства.

У третьому підрозділі *«Джерельне забезпечення дослідження діяльності етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині»* доведено, що вітчизняний і зарубіжний внесок у дослідження процесів інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині на прикладі Галичини і Буковини розмежовується як за характером досліджень, так і за хронологічним принципом. Доробок українських учених з проблеми діяльності етнічних по-

літичних акторів в Австро-Угорщині доповнюється працями істориків (О. Аркуші, Я. Грицака, О. Добржанського, О. Жерноклеєва, М. Кугутяка, С. Макаруча, І. Черновола). Щоправда, на відміну від праць австрійських, німецьких, польських та інших західних учених (Т. Андлауер, Р. Вагнер, М. Гаусляйтнер, Г. Гійє, Р. Канн, Д. Мацяк, З. Мюллер, М. Сліж, Р. Томчик) роботи вітчизняних науковців здебільшого обмежуються аналізом взаємодії українських і польських політичних фігур. Єдиною працею, в якій аналізуються особливості міжетнічної взаємодії у контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, зокрема діяльність політичних акторів українців, поляків та євреїв, є монографія українського вченого М. Гона.

Значний корпус праць з проблематики нашого дослідження репрезентований публікаціями представників чернівецької політологічної школи. Феномен етнополітичної стабільності в Австро-Угорщині на прикладі Буковини та сучасний стан етнонаціональних взаємин в Чернівецькій області досліджують В. Бурдяк, А. Круглашов та Н. Ротар. Комплексним характером відзначається й колективне (В. Ботушанський, С. Гакман, Ю. Макар, О. Масан, І. Піддубний) дослідження місця і ролі Буковини в історії європейських міжнародних відносин. Грунтовні висновки про політичний курс США щодо населення Габсбурзької монархії, зокрема у роки Першої світової війни, містить монографія В. Фісанова.

Додатковий матеріал для глибшого розуміння проблеми дають документи, які зберігаються в установах Національного архівного фонду України та архівосховищах Австрії, Німеччини, Польщі, Росії. Аналізуючи особливості діяльності етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині, ми використали документи центральних і місцевих органів влади; документи зовнішньополітичних відомств; документи репрезентативних органів етнонаціональних спільнот; матеріали судових процесів; джерела особового походження; спогади представників етнічних політичних еліт; матеріали етнічної преси. Автор висновує, що вивчення літератури свідчить про зростаючий науковий інтерес дослідників до проблеми етнонаціональних процесів в Австро-Угорській імперії другої половини XIX – початку XX ст. Це відобразилося у збільшенні кількості публікацій з цієї проблематики і розширенні спектру питань стосовно подальшого дослідження політичної участі різноетнічного населення Галичини і Буковини, політики Відня в урегулюванні міжетнічних взаємин, асиміляційних та акультураційних процесів, міжетнічних компромісів й конфліктів тощо. Так вдалося відстежити не тільки підвищену увагу науковців до поведінки/ініціатив суб'єктів етнополітичної сфери в міжетнічних процесах, але й прагнення нового теоретичного осмислення складних етнополітичних та інституційних процесів в Австро-Угорській імперії.

У другому розділі – «Держава як особливий політичний актор» – аналізуються особливості політико-правового та інституційного забезпечення політичної участі громадян в Габсбурзькій монархії після трансформації її у дуалістичну, Австро-Угорську, імперію. У першому підрозділі «Нормативно-

правова основа формалізації політичної участі громадян Австро-Угорщини характеризуються нормативно-правові акти, спрямовані на модернізацію існуючої політичної системи Габсбурзької монархії. Зокрема вказується, що їх характерною рисою стало широке декларування громадянських прав і свобод. Так Основний закон («Груднева конституція») від 21 грудня 1867 р. проголосив рівність усіх громадян імперії перед законом, однакові можливості в зайнятті державних посад, свободу пересування, недоторканність приватної власності, таємницю листування, право подавати петиції і прохання, свободу слова і друку. Формалізація державою політичної участі громадян урегулювалася двома законами від 15 листопада 1867 р. – про право громадян створювати громадські об'єднання і право громадян на громадські зібрання. Формалізація Австро-Угорщиною політичної участі її громадян передбачала й участь останніх у виборчому процесі. Еволюція принципів електоральної участі, закріплених у правовому полі Австро-Угорщини, свідчить, що особа мусила відповідати встановленим ознакам. Передусім, бути громадянином держави, досягти певного віку, а також не підпадати під категорії осіб, що позбавлені виборчих прав у законодавчому порядку як недієздатні. Разом з тим, у досліджуваній період виборче право не мало загального поширення, а участь громадян Австро-Угорщини у виборах була обмежена виборчими цензами – офіційно визначеними умовами й ознаками, на підставі яких їм надавалося право обирати й бути обраними. Серед них були: володіння майном, стать, термін осілості, рід і характер професійної діяльності. Ми проаналізували положення спеціальних виборчих законів: «Про вибори членів Палати послів рейхсрату» («Положення про вибори до рейхсрату») від 2 квітня 1873 р., «Про вибори членів Палати послів рейхсрату» від 26 січня 1907 р. Зокрема останній формалізував активне і пасивне виборче право. Одним з перших спеціальних нормативно-правових актів у царині визначення злочинів, пов'язаних із порушенням виборчого процесу, став закон «Про карно-правні постанови для охорони свободи виборів і зборів» від 26 січня 1907 р. Нормативно-правову основу політичної участі громадян формалізував й закон «Про впровадження виборчого примусу при виборах до рейхсрату, сейму і при громадських виборах» від 11 лютого 1911 р.

У другому підрозділі *«Пріоритети політики держави в умовах етнічного пробудження»* досліджуються стратегії держави в царині етнонаціональної політики та механізми інтеграції підпорядкованих груп в етнополітичний організм. Автор підкреслює, що стратегія держави в етнополітичній царині головним чином зумовлювалася двома факторами – етнодемографічним та обраною етнополітичною моделлю її розвитку, яка передбачала гармонізацію взаємин держави й етнічних меншин. Ініціативи правлячої династії та урядів Австро-Угорщини у сфері етнонаціональної політики, в основі своєї етноплюральної, проявилися в такій тріаді: забезпеченні державного суверенітету, збереженні територіальної цілісності та досягнення стабільного функціонування політичної системи. Вагомим компонентом архітекτονіки етнополітики

Відня стала реалізація державою невідкладних заходів, які сприяли легітимізації влади титульних етносів, налагодженню механізму функціонування етнополітичного організму.

Зауважмо: зазвичай це поступовий процес, під час якого «нові» мешканці стають активними учасниками економічного, соціального, громадянського й духовного життя країни, що їх прийняла. Якщо участь етнічних груп у етнополітичному проекті під назвою «держава» завжди відрізняється нерівноправним характером, то інтеграція підпорядкованих груп в імперський організм свідчить про те, що, по-перше, в державі є титульна нація, яка концентрує дефіцитні ресурси (особливо владу) у своїх руках, а по-друге, всі інші етнонаціональні спільноти мають сповідувати або етносепаратизм або ж інтегруватися в етнополітичний організм. Найсильнішим фактором інтеграції підпорядкованих груп залишався тандем мова/освіта, який, утверджуючи нові ідентичності, впливав на сприйняття інтегративної функції держави. Наслідком адаптації до іноетнічного середовища було збереження власної етнічної культури разом із певним культурним «збільшенням» завдяки елементам іншої культури. З іншого боку, існувала прийнятна для обох груп основа – освітня, на якій відбувалася їхня інтеграція в єдине, передусім крайове суспільство. Намагання встановити контроль над церковно-релігійною сферою стало показником наступального характеру дій влади. А що остання сповідувала примат формування поліетнічної політичної нації та подвійної ідентичності етнічних меншин, то її суттєвим пріоритетом була інтеграція в етнополітичний організм етноконфесійних спільнот. У розділі стверджується, що інтеграція підпорядкованих груп в етнополітичний організм відбувалася в трьох напрямках: комунікативно-мовному, політико-правовому й соціально-економічному. На кожен із них визначальний вплив справляв етнічний чинник. У першому випадку держава конструювала єдиний інформаційний простір та німецькомовне середовище в умовах різноманітності культур і задекларованої толерантності. Це завдання було одним із найважливіших на шляху формування державної ідентичності й територіального патріотизму. Його доповнювала вимога формування лояльного до правлячої династії населення і зменшення етнофорів, які невдоволені діями центральної і місцевої влади, – політико-правова інтеграція. Досягнення кожним членом суспільства конкурентоздатності та соціальної мобільності передбачало соціально-економічну інтеграцію.

Третій розділ «Функціональність етнічного каталізатора політичної участі в умовах етноконфесійної самоізоляції» присвячено дослідженню передумов і причин етнічної та політичної ідентичності, які визначали обсяг, потужність, спрямованість, активність та мобілізаційний потенціал етнічних політичних акторів, вивченню поліетнічної структури населення Галичини і Буковини, специфіки кількісного, якісного складу та становища етнонаціональних спільнот, контроверсійної ролі простору міжетнічної соціокультурної дистанції в інтеракціонізмі груп. У першому підрозділі «*Генеza етнічного каталізатора політичної мобілізації*» обґрунтовується теза, що провідну роль у формалі-

зації етнічного виміру політичної участі населення Галичини і Буковини відіграла еволюція ідентивів – від релігійної до етнічної самоідентифікації, а транслятором політичної мобілізації етнофорів виступив етнічний каталізатор. За допомогою останнього група, що належала до однієї етнічної категорії, в боротьбі за політичну владу і лідерство з членами інших етнічних груп або з нацією-державою маніпулювала етнічними звичаями, міфами і символами з політичною метою, використовуючи їх як головний ресурс для того, щоб створити спільну ідентичність і політичну організацію «своєї» групи. На підставі етнічного каталізатора й відбувалося об'єднання різних груп населення, яке руйнувало релігійні і, почасти, станові бар'єри і вже мислило себе частиною «модернізаційної» ідеї нації. На початку досліджуваного періоду націоналістична уява залишалася процесом вироблення й експорту етнічної ідентичності з боку інтелектуалів («будителів») у напрямку традиційних суспільств, які піддавалися модернізації шляхом руйнування традиційних ідентичностей, на зміну яким прийшли модерні політичні ідентичності. Натомість активна форма дії націоналізму «в ім'я нації» як політичного принципу передбачала міжгрупову зацікавленість, інформування суспільства та природне «підключення» його до процесу формування нації за принципом «від інтелектуалів (правлячих кіл) до мас», а також мобілізацію всіх соціальних сил. Мобілізаційна участь етнофорів, яка виступала ефективним способом залучення населення до політичного процесу, ґрунтувалася на індивідуальній або груповій активності, яка здійснювалася під тиском суб'єктів політики або під їхнім впливом.

У другому підрозділі *«Співвідношення професійної структури та ліній соціального розмежування в етнічному вимірі»* проаналізовано етносоціальний склад населення регіону, констатовано відмінність між ареальним та дисперсним характером проживання українців, поляків, євреїв та інших імміграційних меншин, соціальну неструктурованість більшості етнонаціональних спільнот, що проживали на західноукраїнських землях. Беручи до уваги лінії соціального розмежування між містом і селом та культурний поділ праці, з'ясовано функціонування в західноукраїнській етнополітичній сфері міжетнічної дистанції в її соціальному й етнопсихологічному дискурсах. Автор стверджує, що міжетнічна соціокультурна дистанція, як і зумовлена культурними ресурсами спільнот світоглядна, соціокультурна дихотомія «свій – чужий», були тими факторами, які зумовили етнічний принцип політичної структуризації етнофорів в Галичині й на Буковині. Остання визначалася тією суттєвою обставиною, що в модерному часі, який характеризується суттєвими інноваціями в різних сферах суспільного життя, поступово формувався новий ідентив – етнічний, який поволі виборював право на існування поруч із релігійним.

У четвертому розділі *«Інституціоналізація етнічних політичних акторів: платформи і стратегії їхньої діяльності»* аналізуються процеси інституціоналізації українських, польських, єврейських, румунських і німецьких політич-

них акторів Галичини і Буковини. У першому підрозділі «*Формування українських політичних акторів*» зазначається, що провісником етнічного відродження, а водночас і усталення етнічної свідомості українців стало утворення Головної руської ради у Львові 1848 р. Останнє десятиріччя XIX ст. позначене в Галичині й на Буковині утворенням низки партій і громадських організацій етнічної більшості (Русько-української радикальної партії, Української національно-демократичної партії, Української соціал-демократичної партії, Русько-українського християнського союзу, Католицько-руського народного союзу, Християнсько-суспільного союзу, «Русско-народной партии», Української народної партії Буковини, Української радикальної партії Буковини, «Національної Ради русинів на Буковині»). Констатовано, що українські партійні представництва здійснювали посередницько-репрезентативні функції. З одного боку, вони демонстрували пріоритет етнічної ідентичності над іншими її типами, маніфестували назовні «ми»-почуття, що сприяло усталенню міжетнічної соціокультурної дистанції, з другого – опредмечували етнонаціональні інтереси, визначали стратегію й тактику їх захисту. Вони, зокрема, проявилися у програмових документах, заявах і деклараціях щодо «чужих» (зокрема поляків та євреїв) радикального, націонал-демократичного, соціал-демократичного та москвофільського сегментів українського політикуму.

Другий підрозділ «*Створення та діяльність польських політичних акторів*» присвячено з'ясуванню становлення та ідейних основ польських партійних структур – Стронніцтва демократично-народового, Демократично-народової партії для австрійської Польщі, Польської демократичної партії, Польської поступової партії, Католицької людової партії, Союзу національної праці, Партії національної правивиці, Галицької робітничої партії (Соціал-демократичної партії Галичини і Силезії), Польської партії соціал-демократичної, Польського стронніцтва людового, координаційного комітету польських партій «Рада Народова», а також товариств «Страж польська» і «Ліра польська», «Польське товариство братньої допомоги і Читальня польська», «Огніско», «Буковинське коле польське», «Сокіл» та ін. Ми підкреслюємо, що аутгрупова трансляція платформ, які імпліцитно відображали замикання ідейних констант польських політичних акторів на проблемах етнічності, «ми»-почуттях, як і безпосередня діяльність польських партій та організацій на західноукраїнських землях, спрямовані на захист власних макросоціальних інтересів, перетворювала їх здебільшого на конфліктні групи. Найбільше це проявилось у діяльності польської ендеції, у стосунках з українцями очільники якої сповідували принципи етнічного егоїзму, солідаризму й зовнішньої експансії. В їхній ідеології набула політичної форми ідея войовничого колоніального культуртрегерства та католицького прозелітизму, а програма ендеків однозначно і безкомпромісно проголошувала стратегію тотальної війни з усіма виявами українства. Суттєвим засобом політичної мобілізації на західноукраїнських землях став й антисемітизм, який від кінця XIX ст. був серцевиною

в ідеології та практиці ендеції, дебют якої на політичній сцені знаменував перехід окремих польських політичних акторів на стежку етнічної ксенофобії.

У третьому підрозділі *«Виникнення та діяльність єврейських політичних акторів»* проаналізовано генезу, ідеологію та діяльність партійних й громадських інституцій західноукраїнських євреїв, особливістю яких був захист інтересів групи в різних сферах суспільного життя і не протиставлення груповим переживанням «інших». Зазначається, що визначальним фактором, що спонукав політичну ідентифікацію і партійну структурування євреїв, були розбіжності в їхній оцінці перспектив місцеперебування етнічної групи. Ця дилема призвела до розмежування євреїв на сіоністів і територіалістів. Зокрема формування сіоністської ідеї стало контрастним віддзеркаленням поступового визначення євреями етнополітичних цілей, їх превалювання в груповій свідомості. Розбіжність партійних ідеологій відображала відсутність єдності всередині єврейської спільноти. Ставлення до ідеї відродження національної держави розмежовувало палестинофілів і тих, хто сподівався на позитивне розв'язання єврейського питання в галуті. Разом з цим, усі єврейські партії, які інституціонувалися в досліджуваному хронотопі, виступали захисниками національно-персональної автономії (об'єднання представників єврейської нації не за територіальною ознакою, а внаслідок індивідуального союзу без урахування місця проживання), запорукою якої вважали гміну (кагал). Автор охарактеризував організаційні засади та програмні цілі сіоністських («Шомер Ізраель», «Союз єврейських громад», товариства «Агудас Ахім», «Ціон», «Ховеве Сіон», Галицьке товариство для колонізаційної роботи в Палестині «Агават Сіон», «Мікра Кодеш», «Шохре Тошіа», «Га-іврит», Ейнігкайт», «Ахва», «Ахдут»); Єврейська національна партія Галичини та Буковини, «Поалей Сіон», «Крайовий комітет сіоністів Буковини») та соціал-демократичних і соціалістичних (Соціал-демократична партія Галичини і Силезії, Єврейська соціал-демократична партія Галичини і Буковини, Загальний єврейського робітничого союзу (Бунд), «Крайовий єврейський агітаційний комітет») інституцій. Висновується, що соціальна стратифікація євреїв призвела до визначення відмінних стратегічних завдань, які визначали діалектику національного ідеалу єврейства, свідчили й перші національні організації і товариства. Єврейська громадськість не залишалася осторонь партійної структуризації, передумовою якої став імператив національного ренесансу єврейства досліджуваного хронотопу. Він визначав завдання відродження історичної батьківщини в Ерец-Ізраель і домагався здобуття реального національного рівноправ'я в регіоні. Остання обставина була визначальною, оскільки в Австро-Угорщині, а отже й у Галичині, і на Буковині, євреїв не визнавали нацією. Відчутним фактором, який і надалі розмежовував єврейство, були суспільні ідеали. Адже саме дилема національного і соціального, класового стала своєрідним бар'єром, що відмежовував єврейську громадськість, яка шукала відповіді на численні запитання по різних партійних таборах. Національні товариства і політичні партії євреїв Галичини і Буковини об'єднували сповідування мето-

дів захисту прав власної етнічної групи, вимоги фактичного рівноправ'я в політичній і соціальній сферах, врегулювання культурних домагань тощо. Тому врегулювання єврейського національного питання, незважаючи на дисперсність євреїв, їхню етноконфесійну самотність та соціальну неструктурованість, трактувалося як альфа і омега політичних орієнтирів єврейських політичних фігур різного (автономістського, правого, лівого) спрямування. В їхніх програмових вимогах назагал превалювали захисні стратегії – як тих, хто прагнув відродження національної держави, так і тих, хто протиставлявся ідеї сіонізму. Фактор етнополітичної мобілізації євреїв, зумовлений передусім активністю їхніх політичних партій, був уявним свідком перетворення єврейської спільноти на етнонацію для захисту своїх групових прав.

У четвертому підрозділі *«Становлення та функціонування німецьких та румунських політичних фігур»* простежено ідейну еволюцію німецьких та румунських політичних акторів, формування їхньої групової свідомості, самоврядних підстав та мобілізаційної здатності етнофорів, механізми взаємодії «своїх» і «чужих». Розглядається становлення спеціальних органів, які виконували функцію мобілізації етнічних німців (католиків і протестантів) – «Спілки християнських німців у Галичині» та «Товариства християнських німців на Буковині», а також товариств «Союз німецьких сільськогосподарських товариств», «Німецький магазин». Визначено місце і роль «Руху карпатських німців» – об'єднавчої сили «німців на Сході», яка організаційно і програмно координувала діяльність німців Галичини, Буковини, Угорщини, Семигорода (Трансильванії), Румунії та Словенії – в процесах інституціоналізації німецьких етнічних акторів. Підкреслюється, що німецькі культурницькі та громадсько-політичні організації були здебільшого пасивними статистками інституціоналізації власних політичних акторів. В їхньому середовищі домінувала політична аморфність, оскільки, з одного боку, їхні інституції, які діяли в досліджуваній час на західноукраїнських землях, мали виключно культурницький характер, з іншого, їхня діяльність сприяла збереженню етнічної самотності німців у діаспорі, не протиставляючи їх державі. У підрозділі проаналізовано утворення та діяльність румунських політичних утворень, зокрема Централістської партії, політичного союзу «Конкордія», Румунської національної партії Буковини (Волоської консервативної партії), Румунської національно-народної партії, Демократичної партії, спрямовані на поширення ідей дако-романізму, а також ініціативи «Румунського національного дому» у Чернівцях і «Товариства румунських ремісників» щодо захисту етнічного бізнесу. Визначальною рисою діяльності Румунської національної партії Буковини та Демократичної партії був антисемітизм. Румунські партії трактували єврейське населення головними ворогами та винуватцями соціально-економічного становища румунського населення. Разом з тим, румунські партії були маргінальними політичними фігурами, які мали слабку підтримку румунського населення Буковини.

Ми зауважуємо, що з моменту своєї генези політичні партії та громадські інституції етнічних груп становили частину ринку участі (партисіпації), в межах якого проявлялася громадянська активність. Запити населення інтегрувалися у процес вироблення і ухвалення політичних рішень – через диференційовану систему спілок, організацій, політичних партій. У такій формі діяльності членів та симпатиків різноформатних політичних фігур етнічних груп виокремився ринок громадянської активності – через інституціоналізацію та діяльність суспільно-політичних рухів, груп інтересів, громадські організації, а партії етнічних груп стали основними акторами політики. Артикуляція конкретними етнічними політичними акторами «ми»-інтересів назовні сприяла політичній соціалізації етнофорів, які за посередництва партій здійснювали заходи, спрямовані на реалізацію етногрупових інтересів. Ідеології партій, які діяли на західноукраїнських землях і утворилися на основі етнічної ідентичності, відображали інтереси членів конкретної групи. Примат політичної культури, в якій визначальним концептом повсякчас виступали власні інтереси, – готовність задовольнити їх коштом «чужих», як і численні об'єктивні причини для міжетнічних антагонізмів призвели до такої етнополітичної ситуації, в якій політичні актори етнічних спільнот уособлювали здебільшого інституціоналізовані сили, які конкурували/конфліктували. Незважаючи на розбіжності в ідеологіях, наявність у середовищі кожної з спільнот усього спектра сил, етнічні партії виявляли однаковість у категоричності вимог стосовно відродження власних держав. Багатоаспектність їхніх вимог суттєво коригувалася наявністю соціальної бази етнічних політичних акторів, варіативністю сповідуваних етнофорами суспільних цінностей.

П'ятий розділ «Захист групових прав етнічними політичними акторами» присвячено з'ясуванню особливостей захисту групових прав через виокремлення політичних, етноекономічних та ціннісних протиріч, електоральної участі етнічних політичних акторів у контексті партійної ідентифікації, а також компромісів та консенсусів формалізованих та неформалізованих етнічних політичних акторів. У першому підрозділі «*Політичні протиріччя як мобілізаційні фактори електоральної участі*» розглядаються політичні суперечності і конфлікти, які були однією з найважливіших підстав для захисту групових прав етнічними політичними акторами. Їхніми передумовами були протиставлення одних суб'єктів міжетнічної взаємодії прагненням інших, яке виявлялося в діалектиці (взаємо)заперечення «вони»-устремлень. Ініціативи етнічних груп, спрямовані на зміну/збереження суспільних реалій, свідчили як про їхню відмову від взаємодії на засадах «правил гри» чи, навпаки, їх захист, так і про намір запобігти досягненню визнаних результатів конкурентною стороною. Ми проаналізували виборчі кампанії до Галицького (1889, 1895 рр.) крайового сейму, а також рейхсрату (1907, 1911 рр.), класифікували основні механізми зловживань під час виборчих кампаній як приклад позиційних конфліктів, що ґрунтувалися на суперечностях, закладених у формальній структурі організації, зокрема її рольовому статусі. Підкреслюється, що

варіативність змагання етнічних спільнот за здобуття дефіцитних ресурсів, зокрема за статус групи в етнополітичній ієрархії, передбачав, що важливим інституційним механізмом входження етнофорів у владу (зокрема й представників етнічних меншин) був фактор зміни їхнього суспільного статусу – визнання за ними права на національне самовизначення. Суттєвим прикладом цього була українсько-єврейська коаліція 1907 р. – свідчення поєднання етнічних політичних акторів, які статусно та ідеологічно найближчі між собою. Разом з тим надмірну емоційність та категоричність у захисті «ми»-інтересів у міжетнічну взаємодію вносили, з одного боку, принцип колективної відповідальності етнонаціональних спільнот і непоступливість конфліктивних сторін та ворожнеча груп і їхня конкуренція в політичній сфері суспільного життя, з другого. Каталізатори політичних протиріч у досліджуваному хронотопі крилися не тільки в суперечностях, які виникали в результаті безпосереднього міжгрупового інтераціоналізму, але й у методах, які застосовували учасники політичних суперечностей і конфліктів. Останні коливалися від психологічного тиску до застосування безпосереднього фізичного насильства щодо «чужих». Це зокрема прояви нетерпимості чи брутальної агресії щодо євреїв на місцях, які відбувалися під час виборів до рейхсрату 1911 р. Особливою ареною проявів антисемітизму, враховуючи їх перманентність, стали виборчі дільниці. Фактом застосування щодо учасників міжетнічної взаємодії фізичного насильства й терору трактується т. зв. «дрогобицький кровопролив». Останній супроводжувався актами застосування сили, спрямованими на маргіналізацію ролі «чужих» у різних сферах суспільного життя, а методи терору визначала специфіка вияву агресії. Остання в реаліях етнополітичного конфлікту суголосна етнічному насильству. Ми вважаємо, що «криваві» парламентські вибори 1911 р. підтверджують тезу, що держава є безпосередньою учасницею етнополітичного конфлікту. Замість того, щоб здійснювати функцію незалежного арбітра міжетнічного інтераціоналізму, вона фактично виступала на боці домінуючого етносу (поляків) супроти однієї з меншин (євреїв). Як мобілізаційний фактор використовувався й етнічний тероризм. Його особливістю була, передусім, захисна функція (аналогічна до «охоронного націоналізму») національно-визвольної боротьби етнічної більшості (зокрема убивство намісника Галичини А. Потоцького у 1908 р.). Висновується, що електоральна участь реалізовувалася у формі змагальної мобілізації етнофорів, які, таким чином, засвоювали ті моделі політичної участі, що характеризували їх міжвиборчу активність. Саме тому протестна електоральна участь детермінувалася сприйняттям громадянами власних політичних можливостей, оцінкою рівня ефективності виконання політичними інститутами своїх функцій, ставлення до політичних партій, громадських рухів. Загалом вони відображали особливості політичного процесу та дозволяють зрозуміти взаємозалежність процесів формування у громадян потенціалу політичного протесту та діяльності етнічних політичних акторів.

Другий підрозділ «*Етносоціальні та ціннісні конфлікти як каталізатори конкуренції етнічних політичних акторів*» присвячено виокремленню етно-економічних та ціннісних суперечностей. Підкреслюється, що каталізатором конкуренції етнічних політичних акторів було суперництво за землю, яке зумовлювалася малоземеллям українців і концентрацією значних володінь у руках «чужих», насамперед поляків й румунів. Атмосферу міжетнічної напруги й конкуренції усталила польська колонізація західноукраїнських земель. Рівень незадоволення аграрною політикою центру й неприйняття колонізації «чужими» територій, де українці становили незаперечну етнічну більшість, відображала кількість їхніх акцій протесту. Наймасштабнішою із них був сільськогосподарський страйк 1902 р., який під впливом основних політичних фігур українців (радикалів, соціал- і націонал-демократів) набрав етносоціального і етнонаціонального характеру. Зазначається, що протестні дії вплинули на агрегацію українськими політичними акторами своїх програмних положень. Симптоми міжетнічної конкуренції за землю простежуються й між рівностатусними спільнотами, зокрема українцями та євреями. В арсеналі несилових методів боротьби з євреями – акції бойкоту їхніх закладів торгівлі. Практику бойкоту як інструментарію економічної конкуренції слід трактувати одночасно й засобом «психологічного витіснення» євреїв із села. Його здійснювали односельці шляхом морально-психологічного тиску, в основному без застосування методів насильства щодо них, здебільшого шляхом агітації. Інші, протилежні методам «психологічного витіснення» й економічного бойкоту, – методи силові. В окремих виступах проти євреїв, що проживали в селах, вони набирали особливої сили, коли траплялися випадки фізичного насильства над ними. У спектрі варіативності етносоціальних конфліктів – антисемейські заворушення, ініційовані польськими політичними акторами за участі українських селян. Стверджується, що міжетнічна конкуренція в західноукраїнських селах, яка в окремих випадках набрала ознак актуалізованого етносоціального конфлікту, слугувала додатковим фактором мобілізації груп – української, польської та єврейської. Ротацію ролей між суб'єктами міжетнічного інтераціоналізму суттєво коригувало формування уявлення про «чуже», «неукраїнське» обличчя міста. Домінантну тенденцію в етнополітичній поведінці українців і надалі визначав світ українського села з традиційно-патріархальним світоглядом, однак на зміну захистові в «рідному» селі в «чуже» місто почали «виходити» фігуранти етногрупових інтересів українців – політичні партії. Безпосередні заяви їхніх лідерів стали віддзеркаленням модерної шкали суспільних цінностей. Нова тенденція у взаємодії українців і «чужих» у містах регіону – активізація їх суперництва у сфері економіки, зумовлена діяльністю кредитних і кооперативних установ перших – означалася на початку ХХ ст. В конкуренцію з тими «чужими», які домінували у царинах торгівлі та дрібнотоварного виробництва, вступили кооперативні установи. Останні як важливі складники економічного націоналізму суб'єктів етнополітичних процесів виконували подвійну функцію: забезпечували взаємодію

«своїх» в економіці і, як ідентичний компонент аналогічних рухів у Центрально-Східній Європі сягнули рівня негрошового рівня користі.

Причинами соціокультурних конфліктів були суперечності й конфлікти, що виникали під дією релігійного фактора (зіткнення між різними конфесіями, суперечності між конфесіями і державою й розбіжності всередині самої конфесії), а також конфлікти, які виникали під впливом етнічного фактора (ціннісні суперечності між суб'єктами міжетнічної взаємодії). З-поміж чинників, які провокували напруження в міжконфесійних і міжцерковних стосунках, найсуттєвішу роль відіграла сутність польського етнонаціоналізму, у баченні представників якого першість римо-католицької церкви була незаперечною, однак в образі «поляка-католика» етнічне мало домінувати над клерикальним. Зіткнення цінностей найконтрастніше простежується у фокусі взаємин двох християнських конфесій (римо- і греко-католиків), які провокували латентний етноконфесійний конфлікт. Компонентом останнього була проблема прозелітизму, запрограмована конкуренцією церков між собою і підтримувана українськими і польськими політичними акторами. Конфронтація за «свою» церкву «вписалася» в загальний континуум конфліктного модуля міжетнічної взаємодії. Його варіанти – асиміляція насильницькими методами або «зверху», або прийняття «правил гри» домінуючої конфесії, асиміляція «знизу». Проблема «навернення» мала кілька варіантів: греко-католиків у римо-католицизм і навпаки; протестантів у римо-католицизм; іудеїв і мусульман у православ'я або римо-католицизм (насильницьке вихрещення). Як засіб етнічної асиміляції «чужих» владою використано й освіту. Про це свідчать факти дискримінація етнофорів у розподілі ресурсів, обмеження можливостей етнічних меншин здобувати середню й вищу освіту. Останнє не тільки ускладнювало досягнення ними вищої кваліфікації й високого соціального статусу, але й позбавляло можливостей реалізації цінностей добробуту. Автором проаналізовано факти обмежень місцевими органами влади у царині середньої та вищої освіти, зокрема полонізацію етнічного шкільництва українців, німців та євреїв. Розглядається співвідношення національності та розмовної мови студентів класичних та технічних вишів Цислейтанії, а також Львівського і Чернівецького університетів та Львівської політехніки. Констатовано, що вона є незаперечним фактом поступового скорочення кількості студентів-українців, з одночасним нехтування ними суто міських, практичних фахів. Прикладами латентних ціннісних суперечностей названо й студентські бійки й заворушення – приклад того, що група, яка володіє низкою статусних властивостей, по-різному ранжованих у різних статусних ієрархіях, відчувається незадоволеною і схильною до заворушень.

У третьому підрозділі *«Варіативність захисту групових інтересів етнічними політичними акторами»* розглядаються поведінкові (здебільшого – захисні) форми реакції-відповіді певної етнонаціональної спільноти на соціальну реальність, зовнішні щодо неї виклики з метою охорони групових інтересів і суспільних цінностей. У компонентах «мобілізації групи за інтересом» укра-

їнців – здобуття оптимальних умов для захисту культурних ресурсів етнічності, зокрема вимоги надання статусу офіційної мови й українізації крайової освіти; боротьба за запровадження національно-територіальної автономії для Галичини і Буковини в рамках Габсбурзької монархії; боротьба за реформу виборчого законодавства, зокрема участь у виборчих кампаніях до Галицького 1895 р. та Буковинського 1904 р. сеймів. Боротьба етнічної більшості за зміну виборчої системи проходила в контексті внутрішньої біфуркації українців і тих представників групи, що презентували нонконформістсько-захисну етнополітичну поведінку. Головною ознакою функціонування політичних акторів українців були їхня електоральна та електоральна протестна участь. Визначальний фактор, що вплинув на її характер, – наявність претензій на здобуття дефіцитних ресурсів – території і влади. Прагнення на встановлення політичного контролю в Галичині українців з одного боку і поляків з другого призвели до їх статусно-рольового конфлікту.

У діяльності політичних фігур поляків відзначаємо її наступальну стратегію, спрямовану, передусім, на протидію реформуванню виборчого законодавства під час каденцій Галицького сейму у 1889–1895 рр. та 1901–1907 рр. Стверджується, що у питанні реформування виборчої системи етнополітична діяльність поляків була доказом їхньої непоступливості. Це призвело до політичних конфліктів і криз, подолання яких на взаємно прийнятній основі унеможлиблювалось істотними ідеологічними розходженнями і превалюванням інтересів різностатусних спільнот. Зокрема, негативне сприйняття євреїв як «чужих», агресивна діяльність щодо них польських політичних акторів, реалізована у формі антиєврейських погромів. Разом з тим, автором проаналізовано спорадичні спроби пошуку платформи співпраці українців і поляків – пропозиції щодо реформування виборчого процесу, першість у яких належала українським політикам (К. Телешівський, М. Антонович, Ю. Романчук, Є. Олесницький). Таку ситуативну взаємодію частини українських і польських фігур визначено тим модулем, що постає в результаті досягнення консенсусу на основі актуальних для обох сторін завдань. Основною ознакою політичної діяльності польських політичних акторів визначаємо нонконформістсько-наступальну, значимим сегментом якої було етнічне насильство, яке артикулювали/застосовували не тільки окремі етнічні партії, а й крайова влада.

Політична діяльність євреїв Галичини і Буковини була позначена їх поступовою інтеграцією в етнічний рух за відродження держави в Палестині. Реалізації цих завдань сприяли основні політичні фігури єврейства – сіоністські партії, визначальним у діяльності яких був захист етногрупових інтересів. Зауважується, що відмінність цілей сіоністських партій призводила до різновекторної спрямованості єврейського етнічного руху на західноукраїнських землях, рецепції сіонізму як одного з факторів діяльності політичних акторів євреїв. Імперативом розвитку єврейського етнічного руху, спрямованого на здобуття державності, стала вимога запровадження національно-персональної автономії. Остання трактувалася як той правовий інститут, який здатний

забезпечити плекання соціокультурних цінностей у країнах діаспори. Ми підкреслюємо, що, в цілому, вона була засобом відвернення етнонаціональних спільнот від вимог державності – шляхом надання громадянам подвійної ідентичності – державної в територіальній сфері й етнічної в культурній. Факт перебування в галуті став імперативом для пошуку євреями порозуміння з центральною/крайовою владою й окремими етносами. Основні форми діяльності єврейських політичних акторів – участь у передвиборних коаліціях та участь у процесі реформування виборчого законодавства. Зокрема проаналізовано вимоги сіоністів щодо створення окремої Єврейської курії, які підтримали українські партії (УНДП, УРП, УСДП), створення у 1907 р. в рейхсраті Єврейського клубу; спроби введення національного виборчого кадастру на виборах до Буковинського сейму у 1908–1910 рр. Політична діяльність євреїв була прикладом взаємозалежності зміни характеру міжетнічної взаємодії, зокрема впливу (не)готовності «чужих» підтримати вимоги останніх щодо їхньої позиції щодо сприйняття модерних етностереотипів про євреїв. У амплітуді коливань їхньої взаємодії піковими фазами протистояння є, на думку автора, 1890–1910-х рр. – час, на який припали процеси Дрейфуса і Бейліса. Реакцію на них неєвреїв можна трактувати як ще один приклад деструктивних наслідків ініціативи однієї зі сторін міжетнічної взаємодії, що йшла всупереч інтересам інших. Зокрема протестну участь євреїв Чернівців щодо оцінки «іншими» постатей А. Дрейфуса та М. Бейліса вважаємо прикладом захисту модерних символів етнополітичного відродження єврейства. Вони слугували своєрідною лінією розмежування між ними й антисемітами, були відповідною реакцією на політичну діяльність «чужих». В цілому ж євреї західноукраїнських земель вели нонконформістсько-захисну політичну діяльність. Її атрибути – захист групових інтересів легітимними методами, агрегованими етнічними лідерами й політичними акторами. Ознаки пасивної діяльності демонстрували інші спільноти, які виявляли групову інертність чи аполітичність. Враховуючи послідовність у захисті своїх прав, а фактично прав своїх адептів, політичну діяльність росіян визначено такою, що поєднувала ознаки як наступального, так і захисного нонконформізму. Її прикметна ознака – цілеспрямовані акції зовнішньополітичних сил, що мали за мету сприяти активізації сепаратистського руху москвофілів. Зокрема акції «Русской народной партии» та «Русской народной организации» стали поштовхами для протидійного процесу – коли сепаратизм росіян чи домагання культурного штибу галицьких і буковинських москвофілів відіграли роль додаткового імпульсу для етнічної мобілізації етнічної більшості.

Четвертий підрозділ *«Компроміси та консенсуси формалізованих та неформалізованих етнічних політичних акторів»* присвячено з'ясуванню особливостей компромісної діяльності суб'єктів етнополітичної сфери, спрямованої на розв'язання міжгрупових суперечностей. Вказується, що кореляція характеру взаємодії різностатусних етнонаціональних спільнот узалежнюється від спроможності етнічних лідерів скоригувати настрої стосовно «чужих»

у лоні власної групи, а водночас – здатності членів останньої долати пастки необ’єктивності, а прикладом утілення ініціатив «своїх» і «чужих» були т. зв. «угодові акції». Проаналізовано домовленості, ініційовані політичними акторами українців та поляків «Л. і А. Сапіги – Ю. Лаврівський» 1869 р., індивідуальні акції І. Озаркевича, В. Ковальського та Д. Кулачковського 1879 і 1886 рр., угоду «В. Барвінський – Я. Червінський» 1882 р., «нову еру» 1890 р. – у Галицькому сеймі; спроби українсько-німецької коаліції 1898 і 1903 рр. – у Буковинському сеймі. Зазначається, що компроміси, реалізовані українськими і польськими депутатами Галицького сейму, свідчили про тривале існування перманентної конфліктності в стосунках українців і поляків, і про тенденцію того, що ці конфлікти можна врівноважувати тенденціями до порозуміння. Ситуативними цілями керувалися й інші етнічні групи. Враховуючи типову для досліджуваного хронотопу тенденцію самоізоляції етнонаціональних спільнот, ішлося передусім, з одного боку, про надання кредиту довіри «іншим», а з другого – про готовність взаємодіяти з тими «чужими», співпрацю з якими група не апробувала раніше або ж яка (співпраця) не перетворилася на тенденцію. Це зокрема співробітництво євреїв з українцями під час виборчих кампаній 1873 і 1907 рр. до рейхсрату. Останній факт українсько-єврейського союзу підтверджує формулу досягнутого компромісу етнічних меншин: обстоювання актуальних для «своїх» цілей їхніми політичними акторами при одночасній взаємодії з рівностатусними «чужими» на платформі спільного захисту їхніх громадянських прав. Разом з тим співпраці перешкоджали український та єврейський варіанти кордоцентризму, а також відсутність агрегованих політичними акторами платформ, що трактували б співпрацю з рівностатусними «чужими» імперативом успішного захисту їх інтересів від наступу держави й титульного етносу. Брак політичних фігур, які б послідовно артикулювали права українців та євреїв на етнополітичний ренесанс, зужував спектр їхніх союзників до індивідуального рівня. Внутрішня біфуркація етнічних груп і зростання чисельності тих етнофорів, що презентували нонконформістсько-захисну політичну діяльність, поява їхніх етнічних політичних акторів у Буковинському сеймі, які намагалися досягти консенсусу з центральною і крайовою владою, створили передумови для налагодження конструктивної співпраці – досягнення *Буковинської згоди* упродовж 1904–1908 рр. щодо введення виборчого кадастру для українців, румун, німців та поляків. Разом з тим, скасування центральними органами влади кадастру для євреїв (які змушені були записуватися до німецького кадастру), свідчило про відмову держави визнати євреїв як етнонаціональну спільноту. В цілому ефективність використання національного кадастру підтвердили вибори 1911 р. до Буковинського сейму і вибори 1912 р. до Чернівецької міської ради.

У фокусі українці – поляки, який виявився найбільш конфліктогенним з-поміж тандемів етнічних політичних акторів, привертають увагу засоби внесення конструктивного начала в міжетнічну взаємодію. Зокрема спроби укладення *Галицького компромісу* упродовж 1911–1914 рр. засвідчили можливість

початку конструктивної співпраці між обома етнонаціями. Автор підкреслює, що на характер політичної діяльності українців та поляків постійно впливав фактор претензій на спільну територію проживання, то визначальними були вимоги українців стосовно запровадження територіальної автономії в регіоні їх ареального проживання. Їх агрегували й артикулювали політичні актори українців, які обстоювали той варіант політичного консенсусу з поляками, який базувався на їхній участі в державному управлінні й запровадженні автономії. Прагнучи здобути політичну рівноправність з політичними акторами поляків в управлінні Галичиною, українці шукали підтримки в центральних органах влади, націю-державу останні трактували як партнера у спарингу проти вимог поляків щодо розширення компетенції галицької автономії. Нездатність здолати успадковані з минулого та набуті під час взаємодії на конкретному історичному етапі елементи кризовості двосторонніх відносин, урівноважити «ми»- та «вони»-інтереси продемонстрували провали спільних «угодових конференцій», «широка агітація», спрямована на мобілізацію протестної електоральної участі (партійні з'їзди, маніфестації, віча), внутрісеймова криза, антиукраїнська позиція польського єпископату Галичини. Їх трактуємо як наслідок відсутності послідовного прагнення держави й крайової влади з'ясувати причини кризовості міжетнічної взаємодії, зокрема претензії українців і поляків. Тому характер українсько-польської угоди 1914 р. передбачав прямі і таємні вибори за умови збереження виборчих курій, яких уже не існувало в інших провінціях імперії. З точки зору українських національних інтересів виборча реформа була прогресивна, оскільки вона сприяла подоланню політичного протистояння українців і поляків. Забезпечення українських виборчих округів національним кадастром та право вибору українською репрезентацією своїх представників до сеймових комісій, крайового виділу і місцевих установ мали стати зародком української автономії у складі Австро-Угорщини. Це давало підстави сподіватися, що на практиці реформа могла урівноважити інтереси українців і поляків, представлених у Галицькому сеймі. Зазначається, що компроміс 1914 р. був справедливим тільки у своїх загальних принципах, а визначені на його підставі межі виборчих округів і далі породжували суперечки етнічних політичних акторів.

Емпірика діяльності етнічних політичних акторів у Галичині й на Буковині спонукає констатувати, що визначення ставлення до «чужих» здійснювалося на рівні інтелігенції, яка, незважаючи на незначний відсоток від загалу населення і з огляду на свою функціональну роль, становила значний соціальний складник етнічних еліт. В західноукраїнському регіоні представники інтелігенції, будучи, по суті, неформалізованими лідерами тієї чи іншої спільноти, були речниками конструктивної ідейно-політичної опозиції та ймовірними партнерами культури міжетнічної взаємодії. Масштаб впливу інтелігенції на формування політичної культури громадськості значною мірою залежав від виду професійної діяльності її представників. На фоні змагального характеру взаємодії етнічних політичних акторів показовим є функціонування видавниц-

тва «Галицька накладня» єврея Я. Оренштайна. Завдяки його безпосередній професійній діяльності були створені сприятливі умови для руйнування стереотипу щодо неможливості досягнення єврейсько-українського партнерства. Ми вважаємо, що діяльність Я. Оренштайна відповідає функціям *символьної еліти* – політичних акторів, які створюють і тиражують етнічні цінності і символи за допомогою друкованого слова. Безпосередніми чи опосередкованими творцями настроїв щодо «чужих» і «вихователями» міжетнічної толерантності були й релігійні діячі. Такими є приклади позиціонування українця А. Шептицького і німця Т. Цеклера в етнополітичних процесах, їхня безпосередня пастирська діяльність та публічні виступи. Саме їм удалося мінімізувати пропаганду міжетнічного антагонізму, утримати віруючих від застосування релігійного насильства, артикулювати культуру міжконфесійного діалогу через послідовну трансляцію принципів моралі й доброчинності у міжетнічних відносинах. Ми підкреслюємо, що досягнення міжетнічних компромісів/консенсусів формалізованих та неформалізованих етнічних політичних акторів залежало від трьох факторів: прийнятності пропозицій від «чужих» (проблема ступеня загрози їх груповим інтересам); готовності до поступок (сповідування формули «ми»+«вони»-інтереси) та їх меж; компенсації «своїм» від зміни статус-кво чи альтруїстської відмови від неї. Відсутність спільних масштабних акцій етнічних меншин, спрямованих на їхню інтеграцію в етнополітичний організм, на правах його рівноправних суб'єктів, взаємної підтримки в цьому процесі свідчила, що їхня співпраця була ситуативною й не визначала домінуючої тенденції в дво- чи багатосторонній взаємодії.

Таким чином, *наукова новизна* одержаних у монографії результатів полягає у тому, що у ній здійснено комплексний аналіз інституціоналізації та діяльності етнічних політичних акторів в Австро-Угорщині на прикладі Галичини і Буковини; досліджено специфіку політичної мобілізації етнічності в Австро-Угорщині; виокремлено участь етнічних політичних акторів – українців, поляків, євреїв, німців та румунів у виборчому процесі, яка мала безпосередній вплив на їхню внутрішню інституціоналізацію; доведено, що інструментом внутрішньогрупової інтеграції виступали партії, що постали в середовищі титульних етносів і обстоювали інтереси держави, а інші, які об'єднували етнофорів з числа етнічних меншин, – захищалися від їхнього диктату; з'ясовано особливості політичної участі українців, поляків, румунів та імміграційних етнонаціональних спільнот в умовах етнізації політики; доведено використання у якості варіативності захисту групових прав етнічними політичними акторами особливих варіантів суперечностей і конфліктів – «ірландської» (страйків і бойкоту) та «російської» (етнічного тероризму) моделей. Розкрито особливості використання етнічними політичними акторами виборчого насильства як однієї із корелюючих етноконфліктну взаємодію детермінант; досліджено особливості захисту групових прав етнічними політичними акторами через виокремлення політичних, економічних та ціннісних суперечностей, а також компромісів й консенсусів рівно- та різностатусних груп. Керуючись ідеями

консенсусу на рівні політики, запропоновано етнополітичну поведінку євреїв у питанні введення національного кадастру, зокрема Єврейської курії, трактувати як антиконсенсус стосовно уряду, влади/держави; запропоноване авторське бачення природи міжетнічних компромісів в Австро-Угорщині; виокремлено *Буковинський* і *Галицький* компроміси як такі, що відображали сутність здійснених етнонаціональними спільнотами ініціатив для захисту «ми»-інтересів на регіональному рівні; запропоновано інтерпретувати діяльність етнічних політичних акторів, які створюють і тиражують етнічні цінності і символи за допомогою друкованого слова як реалізацію функцій *символьної еліти*; обґрунтовано правомірність виокремлення у культурі міжетнічної взаємодії типу *маргінальної людини*, яка передбачала акумуляцію/передачу етнічними культурами певного досвіду через діяльність етнічних політичних акторів; обґрунтовано причини формування й функціонування неформалізованого етнічного політичного лідерства, активістської політичної культури, що протиставлялася усталеним конкурентно-конфліктним «традиціям» політичної участі та стереотипам змагального мислення етнічних політичних акторів.

Сучасна етнонаціональна структура українського суспільства характеризується, з одного боку, безперечним кількісним переважанням корінного автотонного українського етносу, з другого – існуванням палітри національних меншин і етнічних груп з власними інтересами, потребами та специфікою соціокультурного сприйняття соціального, економічного й політичного. Для сучасної України потреба дослідження особливостей політичної участі залежно від етнонаціональних чинників визначається фрагментарним характером політичної культури сучасної України, який передбачає функціонування різних типів політичних субкультур, що ґрунтуються на специфічних системах політичних орієнтацій і цінностей та відповідних моделях політичної участі. Зважаючи на те, що кожна людина володіє етнічним потенціалом, здатним активізуватися та перетворюватися на вмотивовану політичну силу, долучати громадянина до загальних процесів етнополітичної мобілізації, дослідження етнонаціональних параметрів політичної участі як вузловий момент інституціоналізації та діяльності етнічних акторів у поліетнічних регіонах набуває особливої актуальності.

Це важливо ще й тому, що процес формування політичних та етнонаціональних ідентичностей в сучасній Україні, зокрема в її західному регіоні, має фундаментальніший характер, ніж уявлення, що формуються сучасними електоральними циклами, конкуренцією партійних ідеологій та лідерів. У цьому контексті прогностичний потенціал визначає характер залежності між інтенсивністю та результатами інституціоналізації етнічних політичних акторів, з одного боку, та політичними й етнонаціональними ідентичностями – з другого, який сформувався в політичних умовах Австро-Угорщини, що включала в себе етнічно українські землі Галичини і Буковини.

Ми переконані, що здійснення державної етнополітичної політики України не може не спиратися на загальноєвропейські стандарти. Але тут слід зробити застереження, що у європейській практиці розв'язання етнополітичних суперечностей накопичено як позитивний, так і негативний досвід. Оскільки новітні етнополітичні виклики є злободенними для багатьох держав, особливо для тих, які переживають етап становлення їхніх політичних систем та державної політики, то етнополітичний аналіз на рівні окремої держави може бути ефективним лише за умови його включеності у глобальні та регіональні виміри. Це зумовлює необхідність комплексного порівняльного аналізу діяльності політичних акторів у різних регіонах світу з метою визначення типологічних особливостей країни.

Для України всебічний політологічний аналіз передбачає й ретроспективне дослідження усіх складових етнополітичної системи держави та їхніх співвідношень. Зокрема, стратегічно важливою є реалізація принципу перехресного аналізу через дослідження впливу державної етнополітичної політики на політизацію етнічності і, навпаки, впливу політизації етнічності на державну етнополітичну політику. Реалізація подібних цільових установок передбачає розв'язання таких проблем:

територіальна консолідація, подолання регіонального відчуження та інерції історичної територіально-політичної роз'єднаності у рамках самої української етнічної нації;

консолідація української політичної нації;

формування соціо-культурної ідентичності України;

попередження й уникнення регіональних етноконфліктів.

Виходячи з цього, передумовою ефективною етнополітичної політики (інтегральна оцінка регіональних проблем, суперечностей етнополітичного розвитку, небезпек етнополітичній стабільності) вважаємо вивчення особливостей регіонів із високим (Чернівецька обл.) і середнім (Львівська, Івано-Франківська обл.) рівнем етнополітичної складності. Адже дослідження діяльності політичних акторів Галичини і Буковини в етнополітичному полі Австро-Угорщини дозволить простежити еволюцію оптимальних етнополітичних пропорцій і співвідношень у структурі державно-територіального устрою, а також забезпечення загальнонаціонального збалансованого впливу політичних партій і громадських організацій, формування національної ідеї і політичної нації, поглиблення соціокультурної ідентичності в її регіональному вимірі.

Насамкінець відзначаємо, що у вітчизняному комплексі наукової літератури ще досить слабо представлений сегмент з проблем інституціоналізації та взаємодії етнічних політичних акторів в окресленому у цій монографії ракурсі. Зважаючи на це запропонована увазі книжка доповнюватиме наразі поодинокі студії з проблем міжетнічної взаємодії та міжкультурної комунікації в західноукраїнському регіоні кінця XIX – початку XX століть, зокрема політичної участі етнічних акторів.